Informatiegids Dyslexie

FORTES
TECHNASIUM · ATHENEUM · HAVO · MAVO
LYCEUM

Dit boekje geeft informatie en tips over dyslexie.

Inhoud:

	Pagina
Wat is dyslexie?	3
Bijkomende verschijnselen van dyslexie	5
Beleid van het Fortes Lyceum t.a.v. dyslectische leerlingen	6
Wat betekent dit dyslexiebeleid in de praktijk?	7
- Signalering	
- Begeleiding en ondersteuning	
- Compenserende maatregelen	
- ICT-hulpmiddelen	
- Faciliteiten voor de examens	
Wat kunt u van de Fortes docent verwachten?	10
Wat kunt u van de Fortes dyslexiecoach verwachten?	11
Wat kan de leerling (met hulp van de ouders) zelf doen?	12
- Tips voor het plannen	
- Heb je moeite met lezen?	
- Heb je moeite met spellen?	
- Heb je moeite om overzicht te krijgen?	
- Heb je moeite om woordjes (moderne vreemde talen) te leren?	
- Heb je moeite met onthouden?	

Heeft u nog vragen of opmerkingen, dan hoor ik die graag.

Henny Scheffers, dyslexiecoach

tel. 0183-656867

e-mail: hscheffers@forteslyceum.nl.

Wat is dyslexie?

Dyslexie is een stoornis die gekenmerkt wordt door een hardnekkig probleem met het aanleren en het accuraat en/of vlot toepassen van het lezen en/of spellen op woordniveau.

Dit is de officiële definitie van de Stichting Dyslexie Nederland zoals die in het Protocol Dyslexie is beschreven en door elke school in Nederland wordt gehanteerd. Er is zowel een protocol voor het basisonderwijs, het voortgezet onderwijs, het middelbaar beroepsonderwijs en het hoger onderwijs, waardoor er een doorgaande lijn en werkwijze in de begeleiding van dyslectische kinderen kon ontstaan.
Ligt de nadruk in het basisonderwijs vooral op het remediëren, in het voortgezet onderwijs is dat vooral op het compenseren en dispenseren, met andere woorden: 'op het leren omgaan met de beperking, het inzetten van de sterke kanten en het gebruikmaken van compenserende hulpmiddelen'.
Dyslectische leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben vooral problemen met het:

- **lezen en/of spellen op woordniveau** in het Nederlands en de moderne vreemde talen
- **snel en accuraat lezen van teksten** bij alle vakken
- **snel en accuraat spellen bij functioneel schrijven** bij alle vakken.

In het kort komt dyslexie hier op neer:

- Bij iemand met dyslexie gaat het leren lezen en schrijven niet automatisch. Hij/zij heeft moeite met het omzetten van geschreven naar gesproken taal (***lezen***) en zal daar altijd meer moeite voor moeten blijven doen.
- Ook het omgekeerde geldt: het omzetten van gesproken naar geschreven taal (***schrijven en spellen***) blijft moeilijk.

Niet al deze problemen doen zich (in gelijke mate) bij elke dyslectische leerling voor. Daarom is er bij dyslexie altijd sprake van een ***individu-gebonden profiel***.

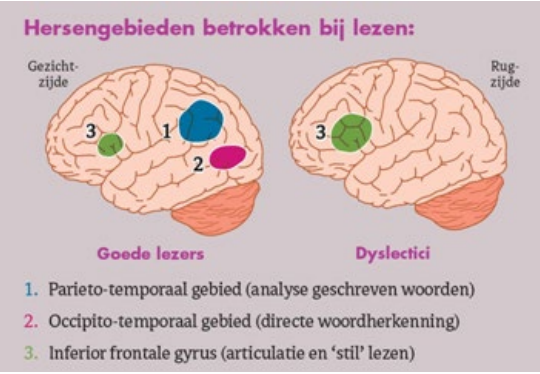
Dyslexie kan het functioneren en het welzijn van het kind (op school) beïnvloeden. Dyslectische leerlingen hebben meer tijd nodig om nieuwe informatie op te nemen en hebben moeite met dubbele taken (bijvoorbeeld met lezen en hardop lezen, met luisteren en schrijven). Zij leren moeilijk uit het hoofd en informatie zonder samenhang wordt vaak verward.

Oorzaak

Onderzoek naar (de oorzaken van) dyslexie blijft doorgaan. Er zijn meerdere theorieën in omloop over de oorzaak van dyslexie. Drie veel voorkomende zijn:

1. Er gaat iets mis in de aanleg van de hersenen waardoor de linker hersenhelft langzamer ontwikkelt dan de rechter helft.
2. Een deel van de informatieverwerking in de hersenen verloopt niet snel genoeg.
3. Verlaagde activiteit in de hersengebieden voor woordherkenning en woordanalyse.

Naast deze drie theorieën is de wetenschap het er in ieder geval over eens dat dyslexie in grote mate erfelijk bepaald is. Kinderen van ouders met dyslexie hebben een grotere kans om zelf dyslexie te krijgen, dan kinderen waarbij geen dyslexie in de familie voorkomt.

Dyslexie heeft niets te maken met intelligentie, het komt op alle cognitieve niveaus voor. Dyslexie gaat nooit helemaal over. Ook na behandeling blijven leerlingen met dyslexie trage lezers, die veel extra inspanning moeten leveren om alles te lezen wat er (in het onderwijs gelezen) moet worden.

Meer weten over dyslexie? Kijk o.a. op:

www.dyslexiecentraal.nl	De website in het kader van het Stimuleringsprogramma Aanpak Dyslexie
www.steunpuntdyslexie.nl	Het steunpunt Dyslexie voor ouders is ontwikkeld door de landelijke oudervereniging Balans, in opdracht van het Ministerie van Onderwijs.
www.balansdigitaal.nl	Oudervereniging voor kinderen met een (leer)beperking
www.letop.be	Website voor ouders en docenten, bevat veel bruikbare informatie o.a. over dyslexie
www.dyslexie-en-vt.org	Website over dyslexie en de gevolgen ervan voor het leren van vreemde talen
https://hoi-foundation.nl/	Over de kansen van dyslexie

Bijkomende verschijnselen van dyslexie

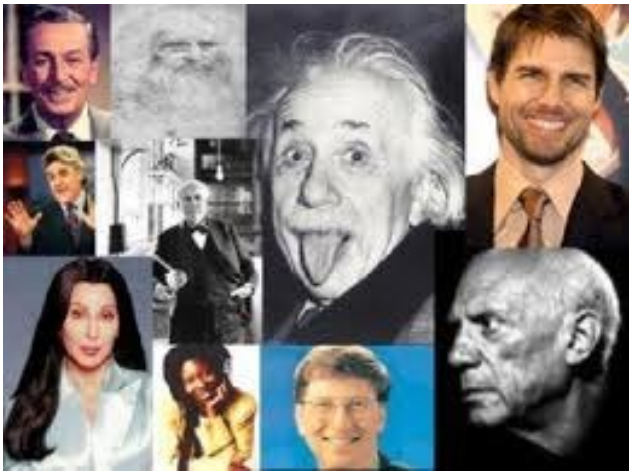
Kinderen die dyslectisch zijn hebben vaak niet alleen moeite met lezen en schrijven, maar ook met een aantal andere verschijnselen. Zij ***kunnen*** in meer of mindere mate moeite hebben met o.a.:

Activiteit	**Voorbeeld**
Meer dingen tegelijk doen	Luisteren en tegelijkertijd iets opschrijven
Plannen	Van het huiswerk
Overschrijven	Van het bord of uit een boek
Onthouden	Van bijv. rijtjes met woorden Het geleerde huiswerk de volgende dag 'kwijt zijn' Niet zo snel op het goede woord komen
Iets vlug doorlezen	Vaak moet je de tekst 2 of 3 keer doorlezen voordat je weet wat er staat
Tijdsdruk	Vaak te weinig tijd om bijv. een toets te maken, huiswerk te leren of te maken
Concentratie	In een rumoerige omgeving
Inschatten	Hoeveel tijd je ergens voor nodig hebt
Hoofd- en bijzaken scheiden	Niet weten hoe je dit moet opzoeken in een tekst
Goede zinsopbouw	Bij open vragen, de zinnen vaak niet afmaken.
Handschrift	Slecht leesbaar handschrift
Begrijpend lezen	Technisch lezen kost zoveel moeite, dat het begrip soms zwak is.

Soms kan dyslexie samengaan met een gebrek aan zelfvertrouwen en zelfs faalangst. Anderzijds zijn dyslectische leerlingen vaak echte doorzetters, heel creatief en goed in techniek. Het is vooral belangrijk om te kijken naar wat wel goed gaat. Sterke kanten kunnen dan gebruikt worden om de zwakke kanten te compenseren.

Dyslexie is lastig, maar er valt prima mee te leven!

Beroemde mensen die bewezen hebben dat dyslexie geen belemmering hoeft te zijn in je leven, zijn o.a.: Agatha Christie, George Bush, Wubbo Ockels, Picasso, Ludwig van Beethoven, Jacques Vriens, Roald Dahl, Tom Cruise, Steven Spielberg en Albert Einstein.

Beleid van het Fortes Lyceum t.a.v. dyslectische leerlingen

Acceptatie en erkenning van de dyslexie door de leerling zelf, maar zeker ook door de omgeving (gezin, vrienden, school), vormen een goede basis voor het welzijn van de dyslectische leerling. Begeleiding van de dyslectische leerlingen kan daarom niet zonder een goede samenwerking tussen en betrokkenheid van leerling, ouders en school.
Het Fortes Lyceum:

- stelt als doel leerlingen die dyslectisch zijn zo goed mogelijk te ondersteunen;
- stelt als doel dyslectische leerlingen een eerlijke kans te bieden het diploma te halen dat past bij de cognitieve capaciteiten van die leerlingen;
- schept de voorwaarden om de dyslectische leerlingen zo goed mogelijk te begeleiden;
- stelt de dyslectische leerlingen in staat om hun capaciteiten te kunnen laten zien en zich verder te laten ontplooien.

De begeleiding op school richt zich op het aanleren van kennis en vaardigheden die de dyslexieproblemen zoveel mogelijk kunnen compenseren.

Wat betekent dit dyslexiebeleid in de praktijk?

Signalering

Soms is dyslexie nog niet vastgesteld in het basisonderwijs. Vaak zijn het kinderen die zich dankzij hun IQ en doorzettingsvermogen hebben weten te redden.

Daarom wordt bij brugklasleerlingen bij wie een vermoeden bestaat van dyslexie de screening dyslexie afgenomen. Deze screening bestaat uit een zinnendictee en een tempotoets stillezen. Bij leerlingen die hierbij niet aan de gestelde normen voldoen - en nog geen dyslexieverklaring hebben - neemt de dyslexiecoach nog een aantal extra toetsen af.

Mocht de uitslag van deze toetsen aanleiding geven om een leerling verder te onderzoeken, dan verzamelt de dyslexiecoach eerst informatie over de lees- en spellingsontwikkeling op de basisschool (en bij de ouders). Een vereiste voor verder onderzoek is dat er minimaal gedurende een half jaar intensieve remediale begeleiding is geweest. Heeft deze begeleiding nog niet eerder plaatsgevonden, dan kunnen ouders ervoor kiezen om externe hulp in te roepen. De kosten hiervan zijn voor rekening van de ouders.

De verzamelde informatie wordt, na toestemming van de ouders, doorgegeven aan de extern deskundige (orthopedagoog of GZ-psycholoog. Deze deskundige onderzoekt de leerling verder. De kosten van dit dyslexieonderzoek komen voor rekening van de ouders.

Als uit dit externe onderzoek blijkt dat er sprake is van dyslexie, volgt een gesprek met de leerling en de ouders, waarin de dyslexieverklaring, het bijbehorende rapport en het handelingsplan worden doorgesproken.

De school neemt de dyslexieverklaring en het handelingsplan op in het dossier van de leerling. De dyslexiecoach zorgt ervoor dat de mentor en de docenten op de hoogte zijn van de handelingsadviezen.
De leerling krijgt, indien gewenst, extra ondersteuning en begeleiding.

Begeleiding en ondersteuning

Zelfredzaamheid vinden wij een belangrijke vaardigheid voor alle leerlingen en voor dyslectische leerlingen in het bijzonder. In de begeleiding en ondersteuning zullen we deze houding bij de leerlingen stimuleren.

De mentor is de eerst verantwoordelijke voor zijn of haar mentorklas en dus ook voor de dyslectische leerlingen in die klas. Voor elke leerling is de mentor het eerste aanspreekpunt. De mentor zorgt ervoor dat de docenten aan die klas op de hoogte zijn van de specifieke omstandigheden van elke leerling en dus ook van de handelingsadviezen voor de dyslectische leerling. Tijdens de leerlingenbesprekingen worden alle leerlingen besproken. Afhankelijk van de behoefte, hebben de leerlingen jaarlijks een of meerdere gesprekken met de dyslexiecoach. Ook kan de leerling op eigen initiatief de dyslexiecoach opzoeken bij vragen of problemen. Hetzelfde geldt uiteraard voor de ouders.

Compenserende maatregelen

Toekenning van compenserende faciliteiten moet de last die de leerling door haar/zijn dyslexie ondervindt verminderen en haar/zijn zelfredzaamheid binnen (en buiten) de school bevorderen. Compenserende hulpmiddelen zijn bedoeld om de belemmeringen van de dyslexie te verminderen en leerlingen in staat te stellen op hun cognitieve niveau te functioneren.

Voor de erkende dyslectische leerlingen geldt dat ze:

- toetsen in een minimale lettergrootte 12[1] krijgen aangeboden;
- extra tijd krijgen voor het maken van de toetsen. Op onze school hebben we afgesproken dat deze extra tijd in de vorm van minder toetsvragen (ca. 20% zogenaamde 'hekjesvragen') wordt gerealiseerd;
- Een aangepaste beoordeling krijgen voor spellingsfouten (m.u.v. spellingstoetsen of spellingsonderdelen van een toets).

Afhankelijk van de handelingsadviezen en de behoefte, mag de leerling tijdens de les/toets:

- gebruik maken van een laptop met spellingscontrole (m.u.v. spellingstoetsen of spellingsonderdelen van een toets);
- gebruik maken van tekst-naar-spraaksoftware.

Omdat de mate van dyslexie bij iedereen verschilt, de verschijningsvorm bij niemand hetzelfde is en bovendien de last per vak kan verschillen, kan de vakdocent ***in overleg/ samenspraak met de leerling*** andere afspraken maken.

[1] M.i.v. schooljaar 2012/2013 worden alle examens in Arial 12 geleverd. Deze puntgrootte wordt internationaal beschouwd als lettergrootte die voor leerlingen met een leesbeperking werkbaar is. In lijn met deze wettelijke maatregel zijn alle toetsen op onze school in Arial 12 en bieden we dus geen vergrotingen meer aan.

In gezamenlijk overleg met de leerling, eventueel de ouders, en de dyslexiecoach wordt bepaald welke faciliteiten voor een leerling nodig zijn. Gedurende de schoolloopbaan van de leerling kan het wenselijk zijn deze faciliteiten te wijzigen of aan te passen.

ICT-hulpmiddelen

Op het Fortes Lyceum is het voor dyslectische leerlingen mogelijk om te werken met ***ClaroRead***.
ClaroRead is een ICT-hulpmiddel voor leerlingen met dyslexie. Het programma kan teksten voorlezen, ook de tekst die je zelf typt, in verschillende bestandstypen, zoals Word-documenten, PDF's en pagina's van Internet. Bovendien beschikt ClaroRead over de functie woordvoorspelling en je kunt er samenvattingen mee maken.
Wil je thuis ook ClaroRead gebruiken, dan kun je dit programma kopen bij www.woordhelder.nl. Voor meer informatie en het aanvragen van een demoversie, ga naar www.clareread.nu.

Dedicon
Indien nodig kun je je lesboeken op je laptop of computer laten voorlezen via Daisy cd-roms (of PDF's via Claroread). Sinds 2015 kan dit ook via streaming op je smartphone of tablet (via de Lex app). Dit kan na overleg met de dyslexiecoach, die de streams of CD-roms bestelt bij Dedicon.
Voordat je de Daisy CD's kunt afspelen, moet eerst het programma Amis worden gedownload: www.daisy.org/amis/downloaden/translations. Kies 'Dutch' om de Nederlandse versie te downloaden.

Faciliteiten voor de examens

De leerling met een ***dyslexieverklaring*** kan - als er behoefte aan is - gebruik maken van de volgende faciliteiten tijdens de examens:

- Meer tijd bij de examens (max. 30 minuten per examen);
- De examenopgaven kunnen voorgelezen worden (via een daisy cd-rom op de laptop);
- Een laptop gebruiken als schrijfmateriaal.
-

Deze voorzieningen moeten, na overleg tussen de leerling en school, vóór 1 november aangevraagd worden.

Wat kunt u van de Fortes docent verwachten?

Dat zij/hij:

- op de hoogte is van de handelingsadviezen en de redenen voor de toegekende faciliteiten;
- het gebruik van die faciliteiten in de lessen toestaat;
- de klasgenoten eventueel uitlegt dat de compenserende faciliteiten voor de dyslectische leerling geen luxe of voorrecht zijn, maar noodzaak;
- bij de lay-out van toetsen/extra lesstof rekening houdt met een rustige en duidelijke bladspiegel);
- zorgt dat elke toets ca. 20% # hekjesvragen bevat
- zorgt dat een toets niet alleen uit meerkeuzevragen bestaat (een redelijke variatie)
- zorgt voor toetsen van lettergrootte 12, of levert die aan op een usb- stick wanneer een leerling gebruik maakt van tekst-naar-spraaksoftware;
- op verzoek van de leerling de opgaven en antwoorden van toetsen laat inzien (om van de fouten te leren);
- indien mogelijk de toets nog eens mondeling afneemt, als daar aanleiding toe is;
- de dyslectische leerling niet zonder vooraf overleg een leesbeurt geeft;
- indien mogelijk het werkboek /de aantekeningen /het opgegeven huiswerk controleert.

Omdat de mate van dyslexie bij iedereen verschilt, de verschijningsvorm bij niemand hetzelfde is en bovendien de last per vak kan verschillen, kan de vakdocent ***in overleg/ samenspraak met de leerling*** andere afspraken maken.

Hoe werkt het in de praktijk met de toetsen?

Alle toetsen bestaan dus uit ‘gewone’ vragen èn voor ca. 20% uit hekjesvragen (er staat een # voor de vraag).

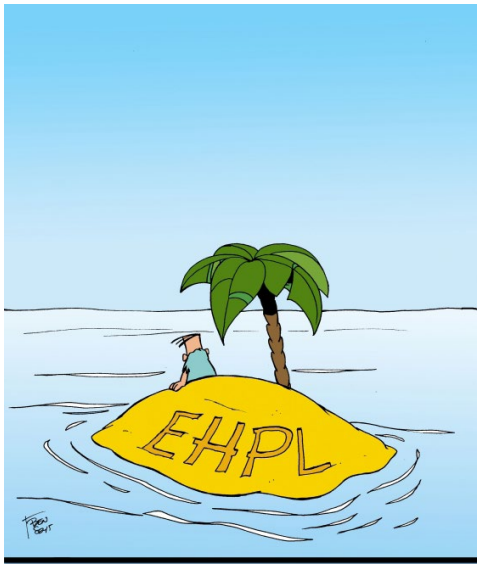
- Een erkend dyslectische leerling mag de zgn. hekjesvragen (#) op de toets overslaan.
- Als er tijd overblijft maken ze ook de hekjesvragen ***in volgorde van opgave***; indien de toets niet helemaal af is, schrijven ze eronder ‘tijd is om’.
- Hekjesvragen bedragen ca. 20% van de toets; alle gemaakte vragen zullen worden nagekeken.
- De beoordeling van het gemaakte werk zal minimaal gebaseerd zijn op de toetsvragen minus de hekjesvragen.

Wat kunt u van de Fortes dyslexiecoach verwachten?

Dat zij/hij:

- de screening dyslexie afneemt bij brugklasleerlingen bij wie een vermoeden van dyslexie bestaat;
- vervolgtesten afneemt als leerlingen uitvallen op het zinnendictee en de tempotoets stillezen;
- als de uitslag van de toetsen aanleiding geeft om een leerling verder te onderzoeken, de verzamelde informatie doorgeeft aan een extern deskundige (orthopedagoog of GZ-psycholoog);
- kennis neemt van de dyslexieverklaringen en handelingsplannen en deze opneemt in het dossier van de leerling;
- de informatie uit de handelingsadviezen doorspreekt met de mentor;
- een gesprek heeft met de nieuwe dyslectische leerlingen;
- de dyslectische leerlingen volgt in hun prestaties / welbevinden;
- de dyslectische leerlingen coacht in zelfredzaamheid en adviseert in het gebruik van compenserende faciliteiten;
- de mentoren / docenten informeert over eventuele bijstellingen in compenserende faciliteiten;
- voorlichting geeft aan de dyslectische leerlingen en hun ouders/verzorgers over faciliteiten en hulpmiddelen;
- altijd bereid is tot een gesprek met de dyslectische leerlingen en/of hun ouders als daar behoefte aan is.

Voor sommige dyslectische leerlingen is de begeleiding en ondersteuning die de school kan bieden niet voldoende. Ouders kunnen dan op zoek gaan naar externe hulp. De dyslexiecoach kan u daar in adviseren.

Wat kan de leerling (met hulp van de ouders) zelf doen?

Tips voor het plannen (en zo min mogelijk last te hebben van je vergeetachtigheid):

- Kijk steeds goed in de app SOMtoday en je planner naar je huiswerk.
- Maak een goede (week)planning voor het maken en leren van je huiswerk en toetsen. Schrijf er eventueel bij hoe lang je aan een taak wilt werken. Plan herhalingen in. Een whiteboard boven je bureau is hiervoor erg handig.
- Maak een lijst waarop je per dag ziet welke boeken je mee moet nemen.
- Pak je schooltas 's avonds in en controleer of je alles hebt voor de volgende dag (vraag eventueel je ouders om mee te kijken).
- Computerspelletjes en social media zorgen dat je de tijd vergeet. Zet je telefoon in de vliegtuigmodus als je huiswerk maakt en speel of chat pas weer als je huiswerk af is.

Heb je moeite met lezen?

Als het lezen veel energie en tijd kost en je de teksten vaak een paar keer moet doorlezen om alles te begrijpen, dan kun je je laten voorlezen via je laptop, tablet, of pc (van tekst- naar-spraaksoftware). Veel teksten op je tablet kun je laten voorlezen door de spraakfunctie aan te zetten via. Op de iPad gaat dat via: Instellingen / algemeen / toegankelijkheid / spraak.

Gratis:	www.deskbot.com	
	www.robotekst.nl	
Kopen:	De meest gebruikte programma's zijn:	
	Claroread	www.woordhelder.nl
	Kurzweil 3000	www.lexima.nl
	Sprint	www.lexima.nl

De meeste dyslectische leerlingen vinden boeken lezen niet leuk, omdat lezen moeite kost en langzaam gaat. Maar juist voor dyslectische leerlingen is het belangrijk om toch te blijven lezen. Om het lezen makkelijker - en daardoor leuker te maken - kun je gebruik maken van luisterboeken (het boek wel gelijktijdig meelezen), gesproken boeken of e-books.
Luisterboeken en e-books kun je lenen bij de openbare bibliotheken of tegen betaling downloaden bij Luisterrijk: www.luisterrijk.nl.

Een grote collectie gesproken boeken kun je ook vinden bij 'Passend Lezen': www.passendlezen.nl (streaming via de gratis app daisylezer) en als onderdeel daarvan is er ook een speciale website voor jeugdboeken: www.superboek.nl

Kijk ook eens op de website http://www.makkelijklezenplein.nl/

Heb je moeite met spellen?

Kost het spellen je veel tijd en energie en blijf je desondanks veel spelfouten maken, dan kun je gebruik maken van:

Gratis:

- Dagelijkse test spelling Nederlands (op verschillende niveaus) — www.beterspellen.nl (ook via app:) www.beetjespellen.nl (ook via app:

- Dagelijkse test spelling Engels — www.nubeterengels.nl
- Spellingcontrole — Word van Microsoft Office
- Digitale woordenboeken — Online woordenboeken

Kopen:

- Digitale woordenboeken — www.vandale.nl, www.prismawoordenboeken.nl
- Woordvoorspellers — Claroread (voor de websites, zie pag.12); Sprint idem; Kurzweil idem

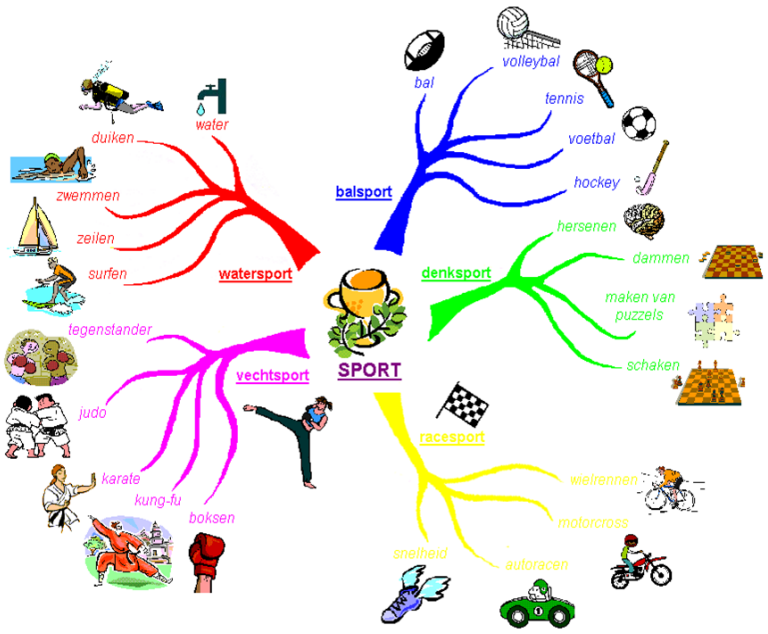
Heb je moeite om overzicht te krijgen?

Kost het je veel tijd en moeite om iets te leren of om overzicht te krijgen, dan kan mindmappen je misschien helpen. Mindmappen is een creatieve manier die kan helpen om iets te leren, te ordenen, te bedenken of informatie te onthouden.
Bij mindmappen komen de linker- en rechterhersenhelft met elkaar in wisselwerking. Namelijk onze talige linkerhelft en de creatieve rechterhelft die ons goed is met kleur, vorm en ritme. Doordat de twee hersenhelften samenwerken kun je de informatie beter onthouden.

Een mindmap kun je op papier maken, maar ook op de computer of op je tablet. Op de volgende sites kun je zelf een mindmap bedenken en maken:

www.imindmap.nl (gratis demoversie)
www.emindmaps.nl (gratis demoversie)
www.mindjet.com (gratis demoversie)

Voor Ipad: SimpleMind+ (mindmappen)
iMindMap HD

Heb je moeite met woordjes (moderne vreemde talen) leren?

Kost het leren van woordjes je veel tijd, ben je de geleerde woorden snel weer vergeten?

Gebruik dan:

Quizlet (gratis): https://quizlet.com/

- Er is een webapplicatie en een app.
- Het is een gemakkelijk en gebruiksvriendelijk programma.
- De woordjes worden uitgesproken in de taal die je kiest.
- Je kunt je op verschillende manieren laten overhoren, o.a. via flashcards en spelletjes.

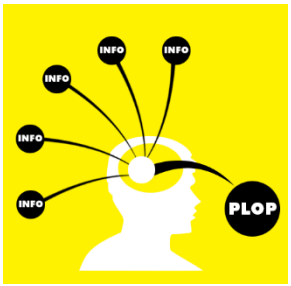
WRTS (gratis): www.wrts.nl

- Ook WRTS is een overhoorprogramma met diverse mogelijkheden om woordjes te leren.
  (Quizlet biedt wat meer mogelijkheden.)
- Voor WRTS is er ook een webapplicatie en een app.

Memrise: idem

Teach 2000 (gratis): www.teach2000.nl

Heb je moeite met onthouden? Doe dan het volgende.

- Begin op tijd met leren.
- Deel de lesstof op in stukjes.
- Begrijp je de stof goed? Als dat niet zo is, vraag om uitleg.
- Herhaal het geleerde, herhaal nog eens en nog eens. Door vaker te herhalen oefen je je geheugen.
- Leer op verschillende manieren: door te lezen, te luisteren, te schrijven, een mindmap te maken, plaatjes of filmpjes te bekijken enz.

Wijdschildlaan 4
4207 EA Gorinchem
Tel. 0183-65 68 68
www.forteslyceum.nl